

LÄRARHANDLEDNING FÖR TÖRNROSA

FOTOGRAF *Carl Thorborg*

O
OPERAN

Välkommen till KUNGLIGA OPERAN!

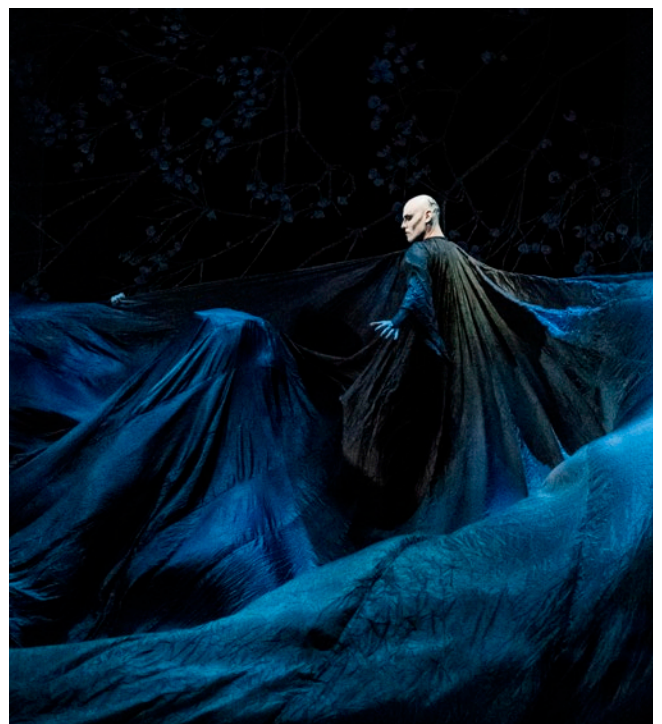
Här följer inspirationsmaterial inför ert besök till skolföreställningen av Törnrosa.

Vi rekommenderar att du som lärare läser handlingen till baletten före besöket.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

- Före besöket på Operan
- Förberedelser i klassrummet
- Om Kungliga Baletten, Törnrosa och Hovkapellet
- Handlingen i Törnrosa
- Efter föreställningen
- Mer att fundera på
- Ordlista

Om du har frågor eller synpunkter på det här läromaterialet som du vill dela med dig, mejla oss gärna på Unga på Operan: unga@operan.se

FÖRE BESÖKET *på Operan*

ALLMÄNT

Var ute i god tid så ni hinner komma till teatern och i lugn och ro, hänga av er ytterkläder, gå på toaletten och hitta era platser. Observera att om man kommer för sent blir man inte inläppt i salongen! (Detta beror på att man inte vill att sent anländande besökare ska störa föreställningen och de andra i publiken.) På Operan öppnas dörrarna en timme före föreställning och då kan man komma in i själva entrén. En halvtimme innan föreställningens start öppnas dörrarna till salongen och man kan hitta sina platser. (På Operan finns "parkett" – som är längst ner och närmast scenen, "1:a raden", "2:a raden", "3:e nedre raden" och "3:e övre raden".) Samtidigt som man öppnar upp till raderna öppnar också garderoberna som är obevakade och gratis. Undrar man över något, till exempel var det finns hiss, hur lång föreställningen är etc., kan man alltid fråga publikvärdarna. De vet det mesta om operahuset och föreställningen!

VAR LIGGER KUNGLIGA OPERAN?

Operan ligger vid Gustav Adolfs torg. Hit går tunnelbanans blå linje (hållplats Kungsträdgården) och flera busslinjer. Från Centralstationen tar det ungefär tio minuter att promenera. Bra kartor finns på www.operan.se och www.hitta.se. Resor med lokaltrafiken kan sökas på www.sl.se.

VILKEN TID BÖRJAR DET?

Tiden står på era biljetter. Den finns också att hitta på www.operan.se.

HUR LÅNG ÄR FÖRESTÄLLNINGEN?

Törnrosa är cirka 2 timmar 35 minuter lång, inklusive en paus.

VARFÖR RINGER DET?

Ringningarna före föreställningen och i pausen talar om att det är dags att ta plats i salongen. Före föreställningen ringer det tre gånger: första gången 15 minuter innan det börjar, andra ringningen 5 minuter innan och tredje ringningen 2 minuter innan. Första ringningen sker en gång, andra två gånger och den tredje tre gånger. I pausen kommer första ringningen 5 minuter innan pausen tar slut, den andra 3 minuter innan och den tredje 2 minuter innan.

MAT/FIKA/FRUKT?

På Operan finns det flera cafeér som i samband med föreställningarna serverar kaffe, läsk, mackor, kakor, choklad m.m. Man kan givetvis ta med sig en egen frukt också. Det kan vara bra med lite ny energi i pausen, särskilt om föreställningen är lång! Närmaste kiosk utanför Operan ligger i Gallerian. Det är inte tillåtet att ta med mat eller dryck in i salongen.

MOBILTELEFON

Mobiler och annan elektronisk utrustning som kan orsaka störningar ska vara avstängda under föreställningen.

FOTOGRAFERING

Fotografering eller ljudupptagning under föreställning är inte tillåtet.

FÖRBEREDELSE i *klassrummet*

Att prata lite med klassen innan ni ser föreställningen kan vara en bra förberedelse. Det kan också vara meningsfullt att lyssna till musiken som används i föreställningen eller göra några praktiska övningar. Musiken i Törnrosa är skriven av Pjotr Tjajkovskij och finns i en mängd inspelningar på de flesta ställen där musik säljs eller på t.ex. Spotify.

Gemensamt kan ni fundera på i klassen: Har någon varit på en dansföreställning förr? Vilka sorters dans känner ni till? Dansar någon i klassen något? (balett, street, hip hop, salsa?) Har någon sett en balett tidigare? Vad tänker ni på när ni hör ordet balett?

Törnrosa i den version ni kommer se på Kungliga Operan, är en klassisk balett med tåskor, tyll och tutu. Verket berättar historien om Törnrosa, som genom en förbannelse, sov i 100 år och som väcks upp av en kyss. I Kungliga Operans version är fen Carabosse som kastar förbannelsen över Törnrosa en manlig dansare.

OM Kungliga Baletten, Törnrosa och Hovkapellet

Här nedan har vi samlat material som kan användas för att lära sig mer om Operan och föreställningen innan eller efter besöket. Eller så kan informationen fungera som stöd för läraren om det dyker upp frågor. Samma sak gäller för handlingen. Ni behöver inte plugga in handlingen före föreställningen, men den kan vara bra att ha för att minnas efteråt. Man kan också välja att läsa äventyret om Törnrosa av bröderna Grimm som förberedelse.

TÖRNROSA OCH TJAJKOVSKIJ

Sagan om Törnrosa är känd från medeltiden och har återberättats i många olika versioner, både i böcker, filmer och i konst. Törnrosa som balett dansades för första gången i 1890 i St. Petersburg och i 1942 på Kungliga Operan i Stockholm. Kompositören Pjotr Tjajkovskij levde i Ryssland i slutet av 1800-talet (1840-1893) och skrev också musiken till flera operor, symfonier och till sagobaletterna Svansjön och Törnrosa. Tjajkovskijs musik brukar kallas romantisk.

KUNGLIGA HOVKAPELLET

Orkestern som arbetar på Operan heter Kungliga Hovkapellet och är en av världens äldsta orkestrar som fortfarande spelar. Den grundades redan 1526 av Gustav Vasa och består idag av drygt 100 musiker. En orkester kan delas in i olika "familjer" efter hur instrumenten är släkt med varandra. Stråkinstrumenten är: fiol (eller violin), altfiol (eller viola), cello och kontrabas (basfiol). Träblåsinstrumenten är: flöjt, klarinett, oboe och fagott. Bleckblåsinstrumenten är: valthorn, trumpet, trombon och tuba. I Hovkapellet har man också slagverk och harpa. Hovkapellets arbetsplats är framför allt i orkesterdiket – den nedsänkta platsen framför scenen, där de spelar till både balett och opera. Under föreställningar och repetitioner leds orkestern av en dirigent.

DIRIGENTEN

Den som leder orkestern kallas för dirigent, eller maestro. Utan en dirigent skulle det vara svårt för så många musiker och sångare att spela och sjunga tillsammans. Dirigenten står framför orkestern i orkesterdiket och har ryggen mot publiken. Ofta har dirigenten en taktpinne i höger hand som förtydligar taktslagen. Att dirigera kallas ibland också "att slå" – det vill säga att man slår takten. Dirigentens arbete innebär dock inte bara att slå takten, utan även att inspirera orkesterns musiker på ett konstnärligt sätt.

KUNGLIGA BALETTEN

Kungliga Baletten är ett av de äldsta balettkompanierna i världen. Det har funnits ända sedan 1700-talet och grundades av kung Gustav III. Idag är det runt 70 dansare som arbetar i operahuset, ungefär lika många manliga som kvinnliga. De kommer inte bara från Sverige utan från hela världen. Ofta pratar de engelska med varandra, och alla balettens termer är på franska. Till exempel: "piruett" betyder "snurr", och "plié" betyder att man böjer på benen. En dansares dag börjar med något som kallas morgonskola – det är det dagliga passet för att träna teknik, styrka och smidighet. Dansarna tränar sex dagar i veckan för att hålla sig i form. Efter morgonskolan fortsätter dagen med repetitioner och på kvällen kan det vara föreställning. Det är ett fysiskt mycket krävande arbete att vara balettdansare. Många dansare börjar arbeta professionellt tidigt, kanske redan när de är 18 år och går vanligtvis i pension redan i 40-årsåldern.

KOREOGRAFI OCH KOREOGRAF

Koreografi är konsten att skapa rörelser för en balett-, dans- eller teaterföreställning. Den som arbetar med att skapa koreografi (hitta på rörelserna som dansarna ska dansa) kallas man koreograf. Till Törnrosa är det Márcia Haydée som är koreograf och hon har baserat arbetet på den ursprungliga koreografin av Marius Petipa.

PAS DE DEUX

I många baletter låter man ett danspar få ett eget "nummer" där de två får utrymme att utveckla sin dans och visa upp sin skicklighet. Det kallas för pas de deux. På franska betyder det helt enkelt "steg för två".

Handlingen i TÖRNROSA

Om du och dina elever har läst äventyret om Törnrosa kan du också se detaljerna som skiljer balettversionen från sagan. Kanske har några sett en annan version av Törnrosa?

PROLOG

DOPET

Kung Florestan och drottningen har efter lång väntan äntligen fått en dotter och ställer till med en bländande dopsfest. Deras dotter ska få namnet Aurora. Inbjudna är också sex goda feer som ger henne gåvor och lyckönskningar. Ett häftigt åskoväder avbryter den festliga stämningen och den onda fen Carabosse gör entré. Hon är rasande över att hon inte blivit bjuden till dopet. Festsdeltagarna blir oroliga av hennes närvaro och de goda feerna försöker att lugna henne. Istället för en doppresent ger Carabosse förbannelsen att Aurora på sin sextonde födelsedag ska sticka sig i fingret och dö. Kungen och drottningen blir förtvivlade. Men en av feerna, den Lila, har ännu inte lämnat sin gåva. Hon lyckas mildra förbannelsen: prinsessan inte ska dö, bara somna in tillsammans med alla andra på slottet och efter hundra år ska hon bli väckt av en prins.

MELLANSPEL

Åren går och Aurora växer upp. Hon skyddas av välsignelsen från Lila fen, men Carabosse har inte glömt henne och väntar bara på att förbannelsen ska träda i kraft.

AKT 1

SÖMNEN

På Auroras 16-årsdag har Kung Florestan och drottningen åter ordnat med fest. Fyra prinsar från olika håll i världen uppvaktar prinsessan. Mitt under dansen uppenbarar sig en gammal kvinna och skänker Aurora en vacker bukett med röda rosor. Det är Carabosse som har klätt ut sig. Prinsessan beundrar blommorna, men sticker sig på något i buketten. Hon visar upp sitt blödande finger och faller sedan ihop samtidigt som Carabosse skadeglatt ger sig tillkänna. Den förtvivlade drottningen ber Carabosse om nåd, men får bara ett hänskratt till svar. Även prinsarna försöker att beveka Carabosse, men utan framgång. Just när hoppet tycks ha lämnat alla, dyker Lila fen upp. Hon ser istället att Aurora

faller i djup sömn. Snart somnar också prinsarna och resten av hovet. En törnroshäck växer upp kring slottet, denna ska skydda hovet från inkräktare under den hundraåriga vilan. Carabosse är rasande över att inte ha lyckats verkställa sin förbannelse och försvinner iväg för att planera sin hämnd.

AKT 2

KYSSEN

Hundra år senare är prins Desirée på jaktfest, omgiven av unga kvinnor som vill charma honom. Prinsen visar dem bara förstrött intresse och längtar tillbaka till ensamheten i skogen. Han lyckas skaka av sig en påhängsen grevinna och försvinner iväg från festen, men när han kommer in i skogen står Carabosse och smygtittar på honom. Den Blå fen dyker upp, tillsammans med skogsälvorna och plötsligt har hon trollat fram en drömbild av den sovande prinsessan Aurora. Prinsen tar som i en dröm upp dansen med henne och blir över öronen förälskad. Lila fen visar då prinsen vägen till Auroras sovande slott. Men när han kommer fram till törnroshäcken väntar Carabosse och använder sin svarta magi mot honom. Då Kommer Lila fen till undsättning och ser till att den svarta magin istället riktas mot Carabosse. När Desirée hittar den sovande prinsessan, knäfaller han vid sängen och Aurora slår upp ögonen.

AKT 3

BRÖLLOPET

Hovet vaknar efter sin hundraåriga vila och det dröjer inte länge förrän kungen och drottningen har ställt till med en ny fest. Den här gången ska man fira Auroras och Desirés bröllop. Det dyker upp sagofigurer från när och fjärran. Under vigselakten finns förstås den goda fen vid deras sida, men ingen upptäcker att den ondskefulla Carabosse också finns med på festen. På så sätt fortsätter striden mellan ont och gott. I evighet.

Efter FÖRESTÄLLNINGEN

Balettföreställningar är sinnliga, symboliska och väcker känslor. Det är en gemensam och kollektiv konstform då vi upplever samma föreställning, här och nu, men vi tolkar den alla på olika sätt.

ÖPPENHET

När man diskuterar en föreställning med sin klass finns det några tips som vi skulle vilja dela med oss av: Lämna värderingarna bra/dåligt och förmedla en öppenhet. Förmodligen har olika elever olika upplevelser. Istället för att bestämma sig för att ”det var bra” eller ”det var dåligt” kan man ta hjälp av konstruktiva frågor som: Vad hände? Hur började det? Vad hände när ...? Hur förstod man att ...? osv. Genom att själv förhålla sig till det man sett på ett öppet och prövande sätt får eleverna också möjlighet att utveckla sina tankar och sin upplevelse. Man får också vara tveksam. Konst kan vara komplicerad och komplex och motstridiga känslor kan ta plats i åskådaren. Och det är bra! Eleverna har också rätt att tycka vad de vill om föreställningen och besöket på Operan.

Vi som jobbar på Unga på Operan tycker att var och en, oavsett ålder har rätt att tycka vad man vill om den opera- eller balettföreställning man tittar på. För att minnas föreställningen kan man göra en gemensam brainstorm i klassen, eller lyssna på ett stycke musik från operan. Diskussionsfrågorna kan användas till diskussion i helklass, gruppdiskussioner eller som underlag till skrivövningar.

OM BESÖKET PÅ OPERAN

Vad minns ni från Operan? Hur var operahuset? Hur såg det ut där man kom in (i entrén)? Hur kändes det att sitta i salongen? Vad gjorde man i pausen? Hur var de andra i publiken?

OM FÖRESTÄLLNINGEN

Hur började föreställningen? Vilka personer handlade det om? Fanns det några djur med i föreställningen? Hur såg kostymerna ut? Hur var musiken? Hur såg scenografin ut? Vilka olika miljö visades i Törnrosa? Hur var det med kronologin? Vad gjorde dansarna? Såg du några instrument i orkesterdicket? Kan man se att tiden går på scen? Kostymer? Peruker?

ATT TOLKA OCH REFLEKTERA KRING FÖRESTÄLLNINGEN

Finns det en huvudtematik i föreställningen? Var det något speciellt som ni kommer ihåg? Var det något som var läskigt, vackert, förvirrande? Var det scener som fastnade i minnet? Vad handlar sagan om Törnrosa om, enligt er? Varför tror ni att berättelsen har funnits med i våra sagor i så många generationer?

Mer att FUNDERA på

Hur kan man berätta en saga eller en berättelse utan att använda ord?

KROPPEN

Med kroppsspråk och dans kan man visa väldigt mycket. Tänk efter eller prova själva: Hur går och står man om man är glad/arg/stressad/ledsen? (Låt gärna eleverna röra sig i klassrummet.) På samma sätt kan man använda dansen. Hur dansar man om man är glad? Hur dansar man om man är ledsen? Arg? Bestämd? Kär? Utforska hur man kan röra sig med olika kvaliteter: Tung, lätt, långsam, snabb. Känn efter hur det är att röra sig med olika tyngdpunkt: Benen är tunga/lätta, överkroppen är tung/lätt, huvudet är tungt/lätt. Hur är det att röra sig i olika miljöer: Öken, is, hav och luft? Hur reagerar kroppen?

PANTOMIM

Vad tänker ni på när man säger ordet mim? Man kan mima till en låt (sjunga utan att man själv gör ljud). Man kan också mima genom att göra tecken, miner och gester som berättar något. Till exempel: att sätta pekfingret mot munnen betyder att man vill att någon ska vara tyst. Hitta på rörelser, kroppsspråk eller mim för hur man kan säga följande meningar utan att använda ord: "Jag älskar dig!" "Jag vill inte." "Jag är rädd." "Tyst!" "En orm på stigen!" "Min gulliga unge." "Stoppa tjuven!" "Jag är stark!"

MUSIKEN

I musiken kan man höra vad som händer. Ett exempel från Törnrosa är när Carabosse dyker upp, i de olika akterna. Musiken blir läskig och mörk, det sätter i gång vår förväntan på att något dramatiskt kommer att hända. Tänk på teater eller film som ni har sett. Hur brukar musiken låta om det händer något sorgligt? Hur brukar musiken låta om det är spännande eller farligt? Hur brukar musiken låta om det händer något roligt? Läraren kan ta med sig musikexempel och spela upp och diskutera med klassen. Olika musik skapar olika associationer.

ORDLISTA

balettmästare – leder dansarnas dagliga träning och tar ansvar för repetitionsplaneringen.

kårdansare – dansar vanligtvis i grupp istället för solistroller.

koreograf – skapar dansverket och bestämmer hur dansarna ska röra sig.

koreolog – tecknar ner dansverket med särskilda tecken och tar även hjälp av en filmkamera.

pas de deux – dans för två, oftast en kvinnlig och en manlig dansare.

premiärdansare – balettkompaniets mest framstående solister.

prima ballerina – den ledande kvinnliga dansaren.

solo – dans för en person.

tutu – balettkjol av flera lager tyll. En tutu är gjord för hand och tar 20 timmar att göra.

tåspetskor – balettdansernas förstärkta skor för att kunna dansa på tårna. Ett par går åt varje kväll.